

GENERALINIO ADVOKATO

L. A. GEELHOED IŠVADA,
pateikta 2004 m. vasario 19 d.¹

I — Įžanga

A — Bylos aplinkybės

1. Šiuo atveju *Tribunal du travail de Bruxelles* (Briuselio darbo teismas, Belgija) pateikė du klausimus, susijusius su laisvu asmenų judėjimu Europos Sąjungoje. Ši byla suteikia dar vieną galimybę iš arčiau pažvelgti į Europos Sąjungos piliečių teisę apsigyventi kitoje nei jų pilietybės valstybėje narėje.

2. Nutartyje, kuria prašoma priimti prejudicinį sprendimą, aprašoma Michel Trojani, ieškovo pagrindinėje byloje, padėtis. M. Trojani yra Prancūzijos pilietis. Jis nevedęs ir neturi vaikų. Jis neturi lėšų pragyvenimui ir laikinai nuo 2002 m. sausio 8 d. gyvena *Armée du Salut* globos namuose Briuselyje.

3. Jis įregistruotas Briuselio savivaldybėje ir turi laikiną registravimo pažymėjimą gyvenimui nuo 2002 m. balandžio 8 d. iki rugsėjo 7 d. Prašymą dėl prejudicinio sprendimo pateikęs teismas neturi jokios informacijos dėl M. Trojani gyventojų statuso po 2002 m. rugsėjo 7 d., tačiau pastarasis pats Teisingumo Teismui nurodė turįs penkerių metų leidimą gyventi.

4. Apie 30 valandų per savaitę M. Trojani dirba įvairius darbus *Armée du Salut* globos namams pagal individualią socialinio-profesinio integravimo programą. Už tai jam kompensuojama natūra padengiant jo pragyvenimo išlaidas. Šia kompensaciją sudaro nakvynė ir maitinimas bei 25 eurai kišenpinigių per savaitę.

5. Kadangi jis neturėjo kitų pragyvenimo šaltinių, iš atsakovo pagrindinėje byloje *Centre public d'aide sociale de Bruxelles* (Briuselio valstybinio socialinės pagalbos

¹ — Originalo kalba: olandų.

centro) jis paprašė suteikti minimalaus pragyvenimo pašalpą (toliau – MPP)². Savo prašyme jis nurodė, kad globos namams privalo mokėti 400 eurų per mėnesį. Be to, jis nurodė pageidavimą išsikelti iš globos namų ir gyventi savarankiškai.

6. Prašymą dėl prejudicinio sprendimo pateikęs teismas klausia, ar tokiais aplinkybėmis Bendrijos teisė Sąjungos piliečiui suteikia teisę apsigyventi. Todėl jis pateikė du klausimus. Pirmas susijęs su EB 39 straipsnyje (ir Reglamento Nr. 1612/68 7 straipsnio 1 dalyje)³ ekonominiam migrantams (darbuotojams) pripažintomis teisėmis, atsižvelgiant į įsisteigimo laisvę (EB 43 straipsnis) arba laisvę teikti paslaugas (EB 49 straipsnis). Antras klausimas susijęs su EB 18 straipsniu. Šis straipsnis kiekvienam Sąjungos piliečiui suteikia teisę laisvai judėti ir apsigyventi valstybių narių teritorijoje, laikantis EB sutartyje arba jai įgyvendinti priimtuose teisės aktuose nustatytų apribojimų ir sąlygų.

7. Teisingumo Teismo procese rašytines pastabas pateikė ieškovas, atsakovas, Belgijos, Danijos, Vokietijos, Prancūzijos, Nyderlandų ir Jungtinės Karalystės vyriausybės bei Komisija. 2004 m. sausio 6 d. posėdyje minėtos vyriausybės (išskyrus Vokietijos vyriausybę) ir Komisija žodžiu paaiškino savo pozicijas.

8. Galiausiai šiame procese Komisija pasiūlė naujai suformuluoti nacionalinio teismo pateiktus prejudicinius klausimus, kadangi ginčas pagrindinėje byloje yra dėl M. Trojani teisės Belgijoje gauti MPP. Ši byla nėra susijusi su leidimo gyventi gavimu. Teisingumo Teismui aš siūlau atmesti Komisijos pasiūlymą. Nacionalinio teismo pateikti klausimai turi tiesioginę įtaką pagrindinio ginčo sprendimui, kadangi atsakymas į klausimą, ar pagal Bendrijos teisę M. Trojani turi teisę apsigyventi – ir jei taip, kokią – nulems, ar jis turi teisę gauti MPP.

B — Vertinimo pagrindas

9. Ši byla susijusi su valstybės narės piliečiu, kuris persikelia į kitą valstybę narę, neturėdamas lėšų pragyvenimui. Priimančioje valstybėje narėje jis gyvena globos namuose,

2 – Ta pati pašalpa buvo nagrinėjama Teisingumo Teismo sprendime *Grzelczyk* (C-184/99, Rink. p. I-6193).

3 – 1968 m. spalio 15 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 1612/68 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje (OL L 257, p. 2) 7 straipsnio 1 dalyje nurodyta: „darbuotojui, jei jis yra valstybės narės pilietis, turi būti sudarytos tos pačios įdarbinimo ir darbo sąlygos, kaip ir piliečiui tos valstybės narės, kurioje jis dirba, nepaisant jo pilietybės, ypač nustatant atlyginimą ir atleidžiant iš darbo, o bedarbystės atveju – grąžinant arba vėl priimant į darbą“.

atlikdamas tam tikrus darbus. Klausiamo, ar pagal Bendrijos teisę Europos Sąjungos pilietis turi teisę apsigyventi toje valstybėje narėje ir net reikalauti socialinių išmokų.

gyventi, skiriasi tik šios teisės apimtis. Ekonominių migrantų teisės yra platesnės. Todėl jie neprivalo įrodyti, kad gali apsirūpinti;

10. Šią problemą aš suvokiu Europos Sąjungos piliečių teisės apsigyventi raidos kontekste. Pagal dabar galiojančią Bendrijos teisę šiai teisei apsigyventi būdingi tokie požymiai:

d) darbuotojo sąvoką Teisingumo Teismas aiškina plačiai. Teisę apsigyventi tai sustiprina tiek, kiek tai įmanoma.

a) teisė apsigyventi yra pagrindinė kiekvieno Europos piliečio teisė. Ši teisė turi būti kuo mažiau ribojama;

11. Dėl a punkto: savo sprendime *Baumbast ir R*⁴ Teisingumo Teismas pripažino EB 18 straipsnio 1 dalyje numatytos teisės apsigyventi valstybių narių teritorijoje tiesioginį veikimą, taip ją pripažindamas autonomine ir įgyvendinama, neatsižvelgiant į apsigyvenimo pagrindą. Savo išvadoje toje byloje⁵ Sąjungos piliečių teisę apsigyventi aš apibūdinau kaip teisę, kuri turi būti atpažįstama ir yra prasminga piliečiams.

b) Bendrijos teisė leidžia šios teisės apribojimus, pateisinamus valstybės narės interesu, siekiant išvengti pernelyg didelės naštos viešiesiems finansams;

12. Todėl teisė apsigyventi yra pagrindinė kiekvieno Europos piliečio teisė⁶ ir šia pagrindine teise turi būti įmanoma realiai pasinaudoti. Pirma, dėl to buvo priimta

c) EB sutartis skiria ekonominius migrantus ir neekonominius migrantus. Abiems grupėms suteikiama teisė apsi-

4 — 2002 m. rugsėjo 17 d. Sprendimas *Baumbast ir R* (C-413/99, Rink. p. I-7091, 84 punktas).

5 — Išvados 110 punktas.

6 — Tai akivaizdu ir iš to, kad teisė apsigyventi yra įtraukta į Pagrindinių teisių chartiją (bei į Konstitucijos projekto II skyrių).

keletas Bendrijos teisės aktų, kurių nuostatomis siekiama palengvinti pasinaudojimą teise apsigyventi. Šiuo atveju svarbiausi teisės aktai yra Reglamentas Nr. 1612/68, susijęs su darbuotojais migrantais, ir Tarybos direktyva Nr. 90/364/EEB⁷, nustatanti ekonomiškai neaktyvių migrantų teisę apsigyventi. Antra, teisė apsigyventi gali būti apribota arba jai nustatytos sąlygos, tik jei ji prieštarauja nacionaliniam interesui.

- apribojimai, kuriais siekiama, kad – kaip nurodyta Direktyvos 90/364 ketvirtoje konstatuojamosios dalies pastraipoje – asmenys, turintys teisę apsigyventi kitoje valstybėje narėje, netaptų pernelyg didele našta priimančiosios valstybės narės viešiesiems finansams. Tai leidžia užkirsti kelią tam, kad teisė apsigyventi būtų naudojama socialiniam turizmui t. y. persikėlimui į valstybę narę, kurios socialinės apsaugos sistema palankesnė.

13. Dėl b punkto: Bendrijos teisė pripažįsta dvi valstybių narių teisėtų interesų kategorijas, pateisinančias teisės apsigyventi apribojimus ir sąlygas:

Ši antra teisėtų interesų kategorija yra labai svarbi Trojani byloje. Iš esmės klausimas yra susijęs su tuo, kokiomis sąlygomis valstybės narės gali apriboti teisę apsigyventi, kad jų viešiesiems finansams netektų pernelyg didelė našta.

- apribojimai viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ir visuomenės sveikatos pagrindu pagal Tarybos direktyvą 64/221/EEB⁸,

14. Dėl c punkto: pagal Bendrijos teisę leidžiami teisės apsigyventi apribojimai, kai viešiesiems finansams tenka pernelyg didelė našta, priklauso nuo to, ar migrantai yra ekonominiai ar neekonominiai:

- asmenys, kurie gali būti kvalifikuojami kaip ekonominiai migrantai, laikomi galinčiais apsirūpinti iš darbo ar savarakiškos veiklos,

7 – 1990 m. birželio 28 d. direktyva dėl teisės apsigyventi (OL L 180, p. 26).

8 – 1964 m. vasario 25 d. Tarybos direktyva 64/221/EEB dėl užsienio piliečių judėjimui ir gyvenimui skirtų specialių priemonių, pateisinamų viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ar jos sveikatos sumetimais, derinimo (OL L 56, p. 850). Ši direktyva, kuri iš principo taikoma tik ekonominiams migrantams ir jų šeimos nariams, Direktyvos 90/364 2 straipsnio 2 dalimi buvo pripažinta taip pat taikoma ir, *inter alia*, neekonominiams migrantams.

— kiti privalo turėti pakankamai lėšų ir, be to, įrodyti, kad jie yra apsidraudę sveikatos draudimu. Šiuo klausimu Direktyvos 90/364 1 straipsnis nurodo, kad valstybės narės suteikia teisę jose apsigyventi kitų valstybių narių piliečiams „jeigu priimančiojoje valstybėje narėje jiems bei jų šeimos nariams taikomas sveikatos draudimas bet kurios rizikos atžvilgiu ir jeigu savo gyvenimo atitinkamoje valstybėje narėje laikotarpiu jie turi pakankamai lėšų, kad neaptų našta priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai“.

15. Taigi, realios piliečio teisės priklauso nuo jo statuso teisės apsigyventi atžvilgiu pagal EB sutartį. Jo reikalavimas bus labiau pagrįstas, jei jis gali būti laikomas ekonominiu migrantu, kuriam taikomi EB 39, 43 arba 49 straipsniai. Nesvarbu, ar priimančiojoje valstybėje jo veikla jam suteikia pakankamai pajamų tinkamam pragyvenimui užtikrinti. Be to, pagal Reglamento Nr. 1612/68 7 straipsnį jis (aš kalbu tik apie darbuotoją migrantą) turi tokias pat teises kaip ir darbuotojai piliečiai.

16. Be to, šių ekonominių migrantų teisės išplaukia iš pirminės EEB sutarties. Neekonominių migrantų teisė apsigyventi buvo pripažinta tik EB sutartyje (nuo Mastrichto

sutarties) ir (iki šiol) nesuteikia visiškai identiškų teisių.

17. Mano nuomone, nevienodas ekonominių ir neekonominių migrantų traktavimas istoriškai remiasi visiškai skirtingais požiūriais. Siekiant sukurti bendrąją rinką pirmiausia buvo būtina, kiek įmanoma, pašalinti prekybos tarp valstybių narių kliūtis, įskaitant ir susijusias su darbo sektoriumi. Tik vėliau laisvas darbuotojų judėjimas išsivystė į pagrindinę kiekvieno Europos Sąjungos piliečio teisę.

18. Skirtingas požiūris šiuo metu daugiausia yra pragmatinis. Kol socialinio aprūpinimo sistemų ir išmokų lygis nėra harmonizuotas, išlieka socialinio turizmo pavojus, t. y. judėjimas į valstybę narę, kurioje socialinio aprūpinimo sistema yra palankesnė. O tai tikrai nėra EB sutarties tikslas, kuri atsakomybę už socialinę politiką daugiausia palieka valstybėms narėms. Bendrijos teisės aktų leidėjas rėmėsi prielaida, kad ekonominis migrantas iš priimančiosios valstybės narės nereikalaus jokios pragyvenimo pašalpos. Reglamento Nr. 1612/68 7 straipsnis darbuotojui migrantui teises suteikia pirmiausia

darbo sąlygų atžvilgiu ir papildomai – socialinę paramą, kuri palengvina jo gyvenimą, pavyzdžiui, finansinę paramą vaikų mokslui tokiomis pat sąlygomis kaip ir darbuotojų piliečių vaikams⁹.

19. Tačiau šia Bendrijos teisės aktų leidėjo prielaida, kad ekonominis migrantas sugebės visiškai apsirūpinti, buvo iš dalies suabejota. Kaip pavyzdį nurodysiu valstybių narių nustatytas sistemas darbo rinkos žemesniuose lygiuose, pagal kurias vyriausybės papildomai moka tiems, kurių našumas toks mažas, kad net dirbdami už taikomą minimalų užmokestį jie negali pasiekti ekonominio rentabilumo (taip pat žr. šios išvados 29 ir kitus punktus).

20. Dėl d punkto: Teisingumo Teismas darbuotojo (kaip ir paslaugų teikėjo) sąvoką aiškina plačiai. Tai galima paaiškinti teisės apsigyventi, kuri iš pradžių buvo suteikiama tik ekonominiams migrantams ir atsižvelgė į ekonominės migracijos vaidmenį Europos integracijos procese, istorine raida.

21. Net šiuo metu, kaip aš paaiškinau pirmiau, ekonominio migranto teisė apsigyventi yra vis dar platesnė, lyginant su neekonominiu migrantu. Todėl platus darbuotojo sąvokos aiškinimas palankus kiekvieno Europos Sąjungos piliečio pagrindinės teisės apsigyventi bet kurios Sąjungos valstybės narės teritorijoje visiškam įgyvendinimui.

22. Šios svarbiausios nuostatos yra pagrindas pradėdant vertinimą šioje byloje.

23. Būtina patikrinti, ar tokie darbai, būtent šioje byloje dirbami *Armée du Salut*, patenka į Teisingumo Teismo plačiai aiškinamą darbuotojo sąvokos taikymo sritį. Todėl mums reikia nustatyti, ar šis aiškinimas yra toks platus, kad jis apima ir specialius, netipinius darbus, kuriuos M. Trojani dirba *Armée du Salut* (pirmas klausimas).

24. Jei atsakymas būtų neigiamas, tuomet Belgijos valdžios institucijos iš principo gali nesuteikti teisės apsigyventi asmeniui, kuris negalėdamas visiškai apsirūpinti, yra išlaikomas privačios institucijos, šiuo atveju *Armée du Salut*. Tai, ar M. Trojani atveju ši valstybė narė gali realiai pasinaudoti šia teise, pri-

⁹ – 1992 m. vasario 26 d. Sprendimas *Bernini* (C-3/90, Rink. p. I-1071) ir 1999 m. birželio 8 d. Sprendimas *Alcausen* (C-337/97, Rink. p. I-3289).

klauso nuo EB 18 straipsnio išaiškinimo (antras klausimas).

šeimos nariai priimančioje valstybėje narėje taip pat turi įgyti tam tikras teises.

II — Pirmas klausimas

A — *Nevienareikšmė realybė*

25. EB sutartis tradiciškai skiria įvairias ekonominės migracijos formas, o Mastrichto sutartis ne dėl ekonominių priežasčių migruojantiems piliečiams taip pat pripažįsta teisę apsigyventi. Kaip jau minėjau, skirtingos migrantų kategorijos iš priimančios valstybės narės gali reikalauti skirtingų dalykų. Todėl dar svarbu nustatyti, kuriai kategorijai migrantas priskirtinas.

26. Pati darbuotojo sąvoka pagal EB 39 straipsnį ir susijusią antrinę Bendrijos teisę yra aiški, iš esmės grindžiama paprasta realybe. Asmuo atvyksta į kitą valstybę narę įsidarbinti. Tokiu atveju jam turi būti sudaryta kuo mažiau kliūčių. Todėl jis turi turėti teisę su savimi pasiimti savo šeimą, o jo

27. Tačiau praktikoje ši samprata iškelia vis daugiau klausimų. Veikla, kuria gali užsiimti asmenys, taigi ir migrantai, įskaitant ir ne darbo veiklą, yra labai įvairi ir kartais nėra akivaizdu, kuri veikla yra pagrindinė, o kuri tik antrinė. Asmenys dirba dalį dienos ir gali vykdyti kitą ekonominę veiklą (kaip savarankiškai dirbantys), o pats darbas gali būti atliekamas įvairiomis formomis. Todėl asmenys ne visada yra arba darbuotojai (kurių teisės išplaukia iš EB 39 straipsnio ir antrinės teisės, grindžiamos EB 40 straipsniu), arba savarankiškai dirbantys (kuriems taikomi EB 43 ir sekantys straipsniai), o tuo pat metu gali būti ir darbuotojai, ir savarankiškai dirbantys. Taip yra, pavyzdžiui, studento, kuris studijuodamas dar dirba smulkius darbus papildydamas savo pajamas, atveju. Panaši yra ir tokių žmonių kaip M. Trojani, gyvenančių kitoje valstybėje narėje ir dirbančių darbus, kurie bet kuriuo atveju aiškiai nėra visos darbo dienos užsiėmimas ir jiems nesuteikia pakankamai lėšų pragyventi, padėtis.

28. Todėl asmens statusas ne visada yra vienareikšmis, o dažnai mišraus pobūdžio. Tai, kas taikoma asmenims, taikoma ir darbui. Visuomenėje darbas būna įvairių formų ir apimčių, ir ne visada aišku, ar jis laikytinas ekonomine veikla, turinčia pagrindinius darbo santykių požymius. Tai tikrai taikytina žemesniam darbo rinkos lygiui. Privataus ne pelno sektoriaus, kurio pavyzdys

yra *Armée du Salut*, atveju ne visada galima aiškiai atskirti savanorišką darbą ir darbą pagal darbo sutartį. Net jei koks nors darbas yra subsidijuojamas iš viešųjų lėšų, dažnai iš anksto nėra aišku, ar subsidijuojama veikla yra daugiausia ekonominė. Tai priklauso nuo subsidija siekiamų tikslų ir jos poveikio rinkai.

30. Šių abiejų sistemų tikslas yra integracija. Abiem atvejais siekiama integruoti asmenis, kurie priešingu atveju būtų pašalinti iš darbo rinkos. Šios sistemos įeina į socialinės apsaugos sistemą. Tačiau jos turi ir ekonominę funkciją. Šių darbo vietų subsidijavimas leidžia darbo rinkoje naudoti minėtų asmenų sugebėjimus dirbti, kad ir kokie riboti jie būtų. Be to, darbo pagal šias sistemas poveikis yra panašus į įprastomis sąlygomis atliekamą darbą. Aišku, kad darbo rezultatai pateikiami į rinką kaip produktai ar paslaugos. Be to, tokios sistemos gali sukelti nepageidautiną ekonominį poveikį, sukurdamos nesažiningą konkurenciją tarp subsidijuojamo darbo ir įprastinėmis rinkos sąlygomis atliekamo darbo.

29. Geras pavyzdys yra *Wet sociale werkvoorziening* (Įstatymas dėl socialinio darbo, toliau – WSW), kuris buvo nagrinėjamas sprendime *Bettray*¹⁰. Šiuo įstatymu siekiama skatinti įdarbinimą asmenų, kurie, pavyzdžiui, dėl fizinės ar psichinės negalios yra nepakankamai našūs, kad galėtų tokiomis pat kaip ir kiti sąlygomis patekti į rinką ir rasti darbą. Kitas pavyzdys — taip pat Nyderlandų — yra *Besluitin- en doorstroombanen* (tramplyno sistema)¹¹, kuri subsidijuoja ilgalaikių bedarbių įdarbinimą, siekiant juos integruoti ar reintegruoti.

31. Teisingumo Teismas šią nevienareikšmiškumo problemą sprendė taip: jis plačiai aiškino darbuotojo EB 39 straipsnio prasme sąvokos taikymą asmenims. Iš principo pakanka trumpalaikio, ribotos apimties ir menkai atlyginamo darbo santykio.

32. Tačiau net dėl šio požiūrio nuolat kyla naujų klausimų, nes nevienareikšmėje realybėje bet koks atskyrimas tam tikra prasme yra savavališkas. Be to, ši realybė tampa vis labiau nevienareikšmė. Atsižvelgiant į tai

10 — 1989 m. gegužės 31 d. Sprendimas *Bettray* (C-344/87, Rink. p. 1621).

11 — Stb. 1999, p. 591.

pateikiama mūsų analizė šioje byloje. Taip pat atsižvelgtina į egzistuojančią Teisingumo Teismo praktiką, ypač į sprendimus *Bettray* ir *Steymann*¹², aptartus toliau B skyriuje.

B — *Su darbuotojo sąvoka susijusi teismų praktika*

33. Kaip jau minėjau, Teisingumo Teismas plačiai išaiškino darbuotojo sąvokos taikymo asmenims aiškinimą EB 39 straipsnio prasme. Šiuo klausimu aš remiuosi apibendrinančiomis ištraukomis iš sprendimo *Ninni-Orasche*¹³.

34. Pirmiausia Teisingumo Teismas priminė, kad pagal nusistovėjusią teismų praktiką darbuotojo sąvoka EB 39 straipsnio prasme yra Bendrijos terminas ir negali būti aiškinama siaurinama. Jis pasirėmė sprendimais *Lawrie-Blum*, *Brown*, *Bernini* ir *Meeusen*¹⁴. Ši sąvoka turi būti apibrėžiama remiantis objektyviais kriterijais, kurie apibūdina darbo santykius pagal atitinkamų asmenų teises ir pareigas.

35. Esminis darbo santykio požymis yra tai, kad asmuo tam tikrą laiką kito asmens naudai ir jo vadovaujamas vykdo veiklą bei už tai gauna atlyginimą (žr. sprendimus *Lawrie-Blum*, *Bettray* ir *Meeusen*¹⁵). Kaip savo rašytinėse pastabose teisingai nurodė Komisija, Teisingumo Teismas išskiria tris kumuliatyvias sąlygas: veiklos trukmę, pavaldumo ryšį ir darbo užmokestį.

36. Atsižvelgiant į šią praktiką reikia paminėti, kad aplinkybė, jog darbas pagal darbo sutartį yra trumpalaikis, savaime nereiškia, kad ši veikla nepatenka į EB 39 straipsnio taikymo sritį. Kad atitinkamas asmuo turėtų darbuotojo statusą, jis turi užsiimti realia ir efektyvia veikla, išskyrus visiškai nereikšmingą veiklą, kuri gali būti laikoma pagalbine. Teisingumo Teismas tai pažymėjo sprendimuose *Levin* ir *Meeusen*¹⁶.

37. Nagrinėdamas, ar konkrečiu atveju yra realus ir efektyvus darbas, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi remtis objektyviais kriterijais ir visapusiškai

12 — Dėl sprendimo *Bettray* žr. 10 išnašą; 1988 m. spalio 5 d. Sprendimas *Steymann* (196/87, Rink. p. 6159).

13 — 2003 m. lapkričio 6 d. Sprendimas *Ninni-Orasche* (C-413/01, Rink. p. I-13187 23 ir kiti punktai).

14 — 1986 m. liepos 3 d. Sprendimo *Lawrie-Blum* (C-66/85, Rink. p. 2121) 16 punktas, 1988 m. birželio 21 d. Sprendimo *Brown* (C-197/86, Rink. p. 3205) 21 punktas, 9 išnašoje minėto sprendimo *Bernini* 14 punktas ir 9 išnašoje taip pat minėto sprendimo *Meeusen* 13 punktas.

15 — 14 išnašoje minėto sprendimo *Lawrie-Blum* 17 punktas, 10 išnašoje minėto sprendimo *Bettray* 12 punktas ir 9 išnašoje minėto sprendimo *Meeusen* 13 punktas.

16 — 1982 m. kovo 23 d. Sprendimo *Levin* (C-53/81, Rink. p. 1035) 17 punktas ir 9 išnašoje minėto sprendimo *Meeusen* 13 punktas.

įvertinti visas bylos aplinkybes, susijusias su vykdomos veiklos pobūdžiu ir atitinkamais darbo santykiais.

38. Dabar galima konkrečiai aptarti trečią iš pirmiau minėtų trijų kumuliatyvių sąlygų, t.y. darbo užmokestį. Ši sąlyga ypač svarbi šio ginčo vertinimui. Iš sprendimų *Lawrie-Blum* ir *Bernini*¹⁷, susijusių su asmenimis, įgyjančiais darbo patirtį profesinio rengimo metu, gali išplaukti, kad darbuotojais gali būti laikomi net tie, kurie gauna menką darbo užmokestį. Teisingumo Teismas aiškiai nereikalauja, kad darbo užmokestis būtų toks didelis, jog atitinkamas asmuo galėtų visiškai apsirūpinti. Aš remiuosi sprendimu *Levin*¹⁸, kuriame Teisingumo Teismas nusprendė, kad darbo užmokestis gali būti mažesnis „nei atitinkamame sektoriuje garantuojamas minimalus darbo užmokestis. Šiuo požiūriu negalima atskirti tų, kurie pasitenkina tokiu atlyginimu, ir tų, kurie jį papildė kitomis pajamomis, ar jos būtų gaunamos iš turto, ar iš jį lydinčio šeimos nario darbo užmokesčio“. Aš pažymiu, kad Teisingumo Teismas neminėjo šioje byloje esamos padėties, tai yra tokios, kurioje atitinkamas asmuo siekia papildyti savo pajamas socialine pašalpa.

39. Teisingumo Teismas panašiai nusprendė dėl atitinkamo asmens našumo. Net asmuo, kurio našumas žemas, pavyzdžiui, praktikan-tas, gali būti laikomas darbuotoju, jei tik darbo veikla nėra nereikšminga ir pagalbinė. Teisingumo Teismas palieka šį klausimą vertinti prašymą priimti prejudicinį spren-dimą pateikusiam teismui.

40. Iš Teisingumo Teismui pateiktų pastabų taip pat matyti, kad šios bylos aplinkybės panašios į bylos, kurioje priimtas sprendimas *Bettray*¹⁹, aplinkybes. Iš pastarojo sprendimo į bylą įstojusios valstybės narės daro išvadą, kad M. Trojani – kaip ir sprendimo *Bettray* atveju – negali būti laikomas darbuotoju, tačiau Komisija laikosi priešingos nuomonės.

41. Sprendimas *Bettray* buvo susijęs su darbu pagal Nyderlandų WSW. Kaip išplaukia iš Teisingumo Teismo sprendimo, šis įstatymas yra visuma taisyklių, kuriomis siekiama suteikti galimybę dirbti, kad būtų išlaikytas, atkurtas ar pagerintas sugebėjimas dirbti asmenų, kurie dėl su jų būkle susijusių aplinkybių neribotą laiką negali dirbti įpras-tinėmis sąlygomis. Šiam tikslui įsteigiamos įmonės arba darbo asociacijos, kurių vienin-

17 – 14 išnašoje minėto sprendimo *Lawrie-Blum* 19–21 punktai ir 9 išnašoje minėto sprendimo *Bernini* 15 punktas.

18 – Minėtas 16 išnašoje, 16 punktas.

19 – Minėtas 10 išnašoje.

telis tikslas yra atitinkamiems asmenims suteikti galimybę dirbti pagal darbo sutartį tokiomis sąlygomis, kurios kuo labiau atitinka įprastomis sąlygomis pagal darbo sutartį atliekamam darbui taikomas teisės normas ir praktiką²⁰.

43. Man regis, naudinga palyginti bylos *Bettray* aplinkybes su faktinėmis aplinkybėmis byloje *Steymann*²². U. Steymann buvo Bhagvano bendruomenės narys ir toje bendruomenėje jos naudai atliko tam tikrus darbus, susijusius su pastarosios komercine veikla. Nariai turi atlikti tokią veiklą bendruomenės naudai; labai retai jie vengdavo tai daryti. Bhagvano bendruomenė tenkina materialinius narių poreikius, įskaitant kišenpinigius, nesvarbu, koks jų atliekamų darbų pobūdis ir apimtis.

42. Teisingumo Teismo nuomone, nėra svarbu tai, kad samdomų darbuotojų našumas yra menkas ir jų atlyginimą didele dalimi sudaro subsidijos iš viešųjų lėšų. Lemiamą aplinkybę yra ta, kad „darbas pagal Įstatymą dėl socialinio darbo negali būti laikomas realia ir efektyvia ekonomine veikla, jei jis šią veiklą atliekantiems asmenims yra vien priemonė persikvalifikuoti ir integruotis <...>. Nagrinėjami darbai yra skirti asmenims, kurie dėl su savo būkle susijusių aplinkybių nesugeba dirbti įprastinėmis sąlygomis“. Be to, Teisingumo Teismas svarbia laiko aplinkybę, kad atitinkamas asmuo savo sugebėjimų pagrindu nebuvo atrinktas vykdyti tam tikrą veiklą. Jis dirbo jo fiziniams ir protiniams sugebėjimams pritaikytus darbus specialiai socialiniam darbui sukurtose įmonėse arba darbo asociacijose²¹.

44. Teisingumo Teismas pirmiausia pastebėjo, kad dalyvavimas religija arba kitokia filosofijos forma grindžiamoje bendruomenėje patenka į Bendrijos teisės taikymo sritį, tik jei jis gali būti laikomas ekonomine veikla EB 2 straipsnio prasme. Teisingumo Teismas manė, kad Bhagvano bendruomenės narys (pavyzdžiui, U. Steymann) laikytinas darbuotoju, nors šiam asmeniui suteiktas atlygis yra tik netiesioginis už veiksmingai atliktą darbą. Aš manau, kad dar svarbiau yra tai, jog Teisingumo Teismas nenagrinėjo, ar faktiškai būta pavaldumo santykių, kitaip sakant – ar U. Steymann privalejo dirbti *konkrečius bendruomenės nurodytus darbus*.

20 — Žr. 10 išnašoje minėto sprendimo *Bettray* 5 punktą. Per tą laiką šis įstatymas buvo iš esmės pakeistas.

21 — Šiuo klausimu žr. detalesnį *Bettray* bylos aprašymą 1998 m. lapkričio 26 d. Sprendime *Birden* (C-1/97, Rink. p. I-7747, 30 punktas).

22 — Minėtas 12 išnašoje, 11 punktas.

45. Tuomet koks yra svarbiausias skirtumas tarp bylų *Betray* ir *Steymann*? Kartu su trimis 35 punkte minėtomis sąlygomis Teisingumo Teismas taip pat remiasi ir veiklos ekonominiu pobūdžiu. Šiuo požiūriu sprendimas *Steymann* yra aiškus. Tačiau man iškyla klausimas, ar WSW nurodytų asmenų veikla neturi ekonominės vertės? Atrodo, kad Teisingumo Teismas vertino WSW tik kaip neįgalių žmonių integravimo priemonę, o ne kaip (aiškiai subsidijuojamo, tačiau vis tiek tikro) darbo, kuriuo pagaminamos prekės rinkai, formą.

C — *Atsakymas*

47. Ši byla yra mano pirmiau aprašytos nevienareikšmės realybės pavyzdys. M. Trojani dirba kai kuriuos darbus *Armée du Salut* ir bet kuriuo atveju yra nustatyta, kad šis darbas yra tiesiogiai susijęs su jam suteikiamu nemokamu išlaikymu ir apgyvendinimu *Armée du Salut* globos namuose ir kad to nepakanka visiems jo poreikiams patenkinti. Todėl jis prašo papildomos pagalpos, kuri jam garantuotų minimalų pragyvenimo lygį.

46. Atsižvelgiant į čia apibendrintos teismų praktikos esmę, tai yra, kad darbuotojo sąvoka aiškintina labai plačiai, sprendimas *Betray* vertintinas konkrečiame jo kontekste, kuriame svarbiausias buvo WSW integracijos tikslas. Teisingumo Teismas taip pabrėžė ribotą savo išvados sprendime *Betray* reikšmę: „tai, kad ši išvada neatspindi bendros teismų praktikos, susijusios su šia (darbuotojo) koncepcija Bendrijos teisėje, gali būti paaiškinta tik specifinėmis šios bylos aplinkybėmis“²³.

48. Kaip aišku iš to, kas nurodyta pirmiau, Teisingumo Teismas plačiai išaiškino darbuotojo sąvoką, ir todėl darbuotoju gali būti laikomas net tas, kas dirba ribotos apimties darbą už menką atlyginimą ir kurio našumas menkas. Darbo santykiai egzistuoja, jei tenkinamos trys sąlygos: veiklos trukmė, pavaldumo ryšys ir darbo užmokestis.

49. Manant, kad M. Trojani darbas *Armée du Salut* tenkina šias tris sąlygas, Teisingumo Teismui iš esmės iškyla toks klausimas: ar specifiniame socialiniame kontekste, kuriame jis dirba, M. Trojani laikytinas darbuotoju

23 — 21 punkte minėto sprendimo *Birden* 31 punktas.

migrantu? Įstojusios į bylą valstybės narės atsakė į šį klausimą neigiamai²⁴, o ieškovas pagrindinėje byloje ir Komisija – teigiamai.

nesugebančius savarankiškai gyventi asmenis²⁵. Šie asmenys priimami, siekiant sustiprinti jų savarankiškumą, fizinę būseną ir integruoti juos į visuomenę.

50. Aš pritariu valstybių narių nuomonei. Taigi kas iš tikro vyksta šioje byloje?

51. Prancūzijos pilietis M. Trojani atvyksta į Briuselį ir priglaudžiamas *Armée du Salut*. Jis yra benamis ir aiškiai atitinka reikalavimus pastogei suteikti. *Armée du Salut* yra religinė bendruomenė, siekianti padėti žmonėms, kuriems reikia pagalbos. *Armée du Salut* tikisi, kad priimtieji, jei sugeba, dirbs tam tikrą darbą. Šie darbai gali būti vertinami ne vien kaip atlygis už suteiktą nakvynę (ir kaip priemonė, kad *Armée du Salut* ir jos globos namai veiktų ekonomiškai racionaliai), bet ir kaip žingsnis į visuomenę integruojant asmenį, kuriam reikia pagalbos.

53. Kaip teisingai pažymėjo Prancūzijos vyriausybė, esminis M. Trojani ir *Armée du Salut* santykių elementas yra nakvynės suteikimas, o ne darbas. Be kitų darbų reikia valyti globos namus, o tai yra tiesiog kartu su apgyvendinimu atsirandanti pareiga, palygintina, pavyzdžiui, su jaunimo nakvynės namuose tradiciškai atliekama namų ruoša²⁶. M. Trojani iš *Armée du Salut* darbo neprašė, o *Armée du Salut* neparinko jo konkrečiam darbui pagal jo asmenines savybes. Šiuo požiūriu panašumas su sprendimu *Bettray* yra akivaizdus²⁷. M. Trojani neįsidarbino *Armée du Salut*.

52. Pagal nacionalinę teisę kompetentingų Belgijos valdžios institucijų subsidijuojami globos namai, įskaitant ir *Armée du Salut*, yra įpareigoti priimti psichologiškai, socialiai ar materialiai pažeidžiamus, taigi dėl to

54. Šiomis aplinkybėmis sunku yra M. Trojani laikyti darbuotoju, o *Armée du Salut* – darbdaviu. Tai gali būti net nepageidautina, atsižvelgiant į reikalavimus, kuriuos nacionaliniai įstatymai nustato darbo sutar-

24 — Šiuo klausimu Jungtinės Karalystės vyriausybė taip pat mano, kad tai yra iš esmės faktų klausimas, į kurį turi atsakyti pats prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

25 — 1999 m. gegužės 27 d. *Commission communautaire française* dekreto 2 straipsnis (*Moniteur belge*, 1999 m. birželio 18 d.).

26 — Aš pateikiu jaunimo nakvynės namų pavyzdį, nes (kaip atrodo iš bylos dokumentų) prieš priglaudžiamas *Armée du Salut* M. Trojani gyveno *Jacques Brel* jaunimo nakvynės namuose Briuselyje.

27 — Žr. išvados 42 punktą.

čiai. Aš turiu omeny, pavyzdžiui, pareigą mokėti minimalų darbo užmokestį ir leisti darbuotojui dalyvauti priimant valdymo sprendimus.

ekonomiškai visiškai nesvarbi arba jos ekonominė svarba yra tik papildoma, o veiklos ekonominis pobūdis yra EB 39 straipsnio taikymo sąlyga. Atsižvelgiant į tai darytina išvada, kad M. Trojani negali būti laikomas darbuotoju EB 39 straipsnio prasme.

55. Be to, minėtame sprendime *Betray* Teisingumo Teismas jau nustatė tam tikrus darbuotojo sąvokos apribojimus neekonominės veiklos atveju. Šis sprendimas buvo susijęs su darbu, atliekamu integruojant atitinkamą asmenį. Tačiau to darbo rezultatai buvo pateikiami į rinką. Kaip jau minėjau, Teisingumo Teismas nurodė, kad šis sprendimas gali būti paaiškintas tik konkrečiomis tos bylos ypatybėmis. Tačiau tai nereiškia, kad išvada, panaši į padarytą sprendime *Betray*, negali būti priimta tokioje byloje kaip mūsų nagrinėjama, kurioje ekonominis veiklos aspektas dar mažiau svarbus nei byloje *Betray*.

57. Be to, man nėra akivaizdu, kad tenkinama trečia darbo santykio egzistavimo sąlyga, tai yra, kad darbas atliekamas už užmokestį. Šiuo klausimu aš vėl remiuosi Prancūzijos vyriausybės pastabomis, kuri mano, jog ne *Armée du Salut* suteikta pastogė laikytina išmoka natūra už atliktą darbą, bet pats darbas laikytinas atlygiu už suteiktą pastogę.

56. Iš to išplaukia mano preliminarai nuomonė dėl pirmo nacionalinio teismo klausimo. Jei darbai, kuriuos M. Trojani atlieka *Armée du Salut*, atitinka tris sąlygas, kurias Teisingumo Teismas nustatė darbo santykiui, aš manau, kad šiomis konkrečiomis netipinėmis aplinkybėmis pilnavertis darbo santykis neįmanomas. M. Trojani ir *Armée du Salut* santykio pagrindas iš esmės yra pastogės suteikimas, o ne darbas. Be to, mano nuomone, yra svarbu tai, kad ši veikla

58. Ši pozicija man atrodo teisinga. M. Trojani suteikiama paslauga. Jo darbai yra atlygis už tai. Todėl nekyla už užmokestį dirbamo darbo klausimas.

59. Galima prieštarauti, kad už dirbamą darbą M. Trojani gauna (mažą) finansinį atlyginimą – 25 eurų per savaitę kišenpinigių

forma. Pagal Teisingumo Teismo praktiką²⁸ nereikalaujama, kad užmokestis būtų pakankamas darbuotojo būtinoms poreikiams patenkinti. Todėl Teisingumo Teismas pripažino, kad, pavyzdžiui, menkai apmokamas stažuotojas turi besąlyginę teisę apsigyventi kaip darbuotojas.

60. Neneigiu, kad 25 eurų per savaitę užmokestis kartu su išmokomis natūra gali būti pakankamas darbo santykio egzistavimo įrodymas. Tačiau kišenpinigius aš laikau ne užmokesčio už atliktą darbą dalimi, o *Armée du Salut* teikiamos paslaugos dalimi. Kišenpinigių suteikimas yra *Armée du Salut* visuomeninės misijos dalis tiek, kiek jis leidžia globos namų gyventojams dalį dienos praleisti už jų ribų.

61. Todėl, vertindamas man žinomas faktines bylos aplinkybes, darau išvadą, kad M. Trojani teisė apsigyventi Belgijos Karalystėje negali būti grindžiama darbuotojo statusu EB 39 straipsnio prasme.

III — Antras klausimas

62. Norint atsakyti į antrą prašymą dėl prejudicinio sprendimo pateikusių teismo klausimą, reikės išaiškinti pagrindinę Europos piliečių teisę pagal EB 18 straipsnį apsigyventi valstybėse narėse, laikantis EB sutartyje ir jai įgyvendinti priimtuose teisės aktuose nustatytų apribojimų ir sąlygų. Sprendimo *Baumbast ir R*²⁹ išdava yra ta, kad šių apribojimų ir sąlygų taikymą prižiūri teismas ir pirmiausia prižiūrimas proporcingumo principo laikymasis.

63. Kaip jau minėjau, Direktyva 90/364 leidžia valstybėms narėms nesuteikti teisės apsigyventi Europos Sąjungos piliečiams, neturintiems pakankamai lėšų. Todėl šios direktyvos nuostatos yra teisės apsigyventi EB 18 straipsnio prasme, numatytos EB sutartyje arba jai įgyvendinti priimtuose teisės aktuose, apribojimas. Visos į šią bylą įstojusios valstybės narės padarė išvadą, kad M. Trojani negali remtis EB 18 straipsniu, norėdamas įgyti teisę gyventi Belgijoje. M. Trojani mano (pridurčiau – natūraliai) priešingai ir, *inter alia*, pažymi, kad teisės apsigyventi apribojimai aiškintini siaurinaimai.

28 — Žr. išvados 38 punktą.

29 — 4 išnašoje minėto sprendimo 86 ir kiti punktai.

64. Komisija pateikia visai kitokį sąmpratimą, pabrėždama, kad nors Direktyvos 90/364 nuostatos gali reikšti teisės apsigyventi apribojimą, jos neriboja EB 18 straipsnyje taip pat pripažintos teisės laisvai judėti kitose valstybėse narėse. Ji teigia, kad ši direktyva taikoma tik nuo to momento, kai kas nors kreipiasi dėl leidimo gyventi. Sąjungos piliečiai turi šešių mėnesių terminą kreiptis dėl šio leidimo. Šis šešių mėnesių terminas, Komisijos nuomone, išplaukia iš sprendimo *Antonissen*³⁰, kuriame Teisingumo Teismas asmenims iš vienos valstybės narės suteikė protingą šešių mėnesių terminą ieškoti darbo kitoje valstybėje narėje. Per šį laikotarpį jie gali remtis EB 39 straipsniu, neprivalėdami realiai dirbti.

laisvą darbuotojų judėjimą. Bet koks būtų šio termino tikslas neekonominių migrantų atveju? Pastarieji ieško ne darbo, o kažko kito. Pagaliau pastebiu, kad iš man žinomų faktinių aplinkybių matyti, jog M. Trojani turi leidimą gyventi. Todėl Komisijos sąmpratavimas bent jau dėl šios priežasties yra nesvarbus pagrindiniam ginčui.

66. Todėl pateiktinas atsakymas, kurį sudaro dvi dalys. Pirma, turi būti nustatyta, ar šiomis aplinkybėmis taikomas vienas iš EB 18 straipsnio 1 dalies antrame sakinyje minimų apribojimų ar sąlygų. Antra, šių apribojimų ar sąlygų taikymas turi atitikti proporcingumo principą.

65. Prieš nagrinėdamas pagrindinę problemą, aš panagrinėsiu Komisijos sąmpratimą. Komisija nuosekliai teigia, kad Sąjungos piliečiui, keliaujančiam valstybių narių teritorijoje, netaikomi Direktyva 90/364 grindžiami apribojimai. Akivaizdu, kad Europos erdvėje, kurioje panaikinta vidaus sienų kontrolė, negalima iš keliautojų reikalauti turėti pakankamai lėšų. Tačiau tai nereiškia, kad turi būti suteiktas protingas laiko tarpas pagal analogiją su minėtu sprendimu *Antonissen*. Laisvo darbuotojų judėjimo kontekste asmeniui darbo paieškai reikia tam tikro laiko. Tokio termino suteikimas palengvina

67. Dėl pirmos dalies negali būti jokių abejonių. M. Trojani neturi pakankamai lėšų pragyvenimui. Būtent dėl šios priežasties iš Belgijos valdžios institucijų jis prašo MPP. Taip pat jam taikomas Direktyvos 90/364 1 straipsnio 1 dalyje nurodytas apribojimas. Aš taip pat remiuosi 1 straipsnio 1 dalies antra pastraipa, kurioje nurodyta, jog lėšos laikomos pakankamomis, jeigu jos yra didesnės už tokį lygį, kuriam esant priimančioji valstybė narė, atsižvelgdama į asmeninę paraišką pateikusio asmens padėtį, gali skirti socialinę paramą savo piliečiams.

30 — 1991 m. vasario 26 d. Sprendimas (C-292/89, Rink. p. I-745, 21 punktas).

68. Antra dalis susijusi su proporcingumu. Pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką proporcingumo principo laikymasis reiškia, kad atitinkamos nacionalinės priemonės turi būti būtinos ir tinkamos siekiamam tikslui³¹. Trumpai tariant, teisę apsigyventi ribojančios nacionalinės priemonės negali neproporcingai pažeisti naudojimosi šia teise. Sprendime *Baumbast ir R*³² Teisingumo Teismas nusprendė, kad teisės apsigyventi apribojimas neproporcingai pažeidžia teisę apsigyventi iš esmės todėl, kad – nesigilinant į tos bylos detales – U. Baumbast, nors pažodžiui ir neatitikdamas visų Direktyvos 90/364 1 straipsnio reikalavimų, nebuvo našta priimančios valstybės narės viešiesiems finansams.

69. Trumpai tariant, atsižvelgiant į kiekvienam Europos Sąjungos piliečiui suteiktos teisės apsigyventi pagrindinį pobūdį, būtų neproporcinga, jei valstybė narė dėl formalių priežasčių apribotų šią teisę, iš esmės nesiremdama nacionaliniu interesu.

70. Ką tai reiškia šiai bylai? Aišku, kad M. Trojani negali apsirūpinti, nes Belgijoje jis prašo socialinės paramos. Teisės apsigyventi nesuteikimas nėra neproporcingas, nes

Direktyvoje 90/364 numatyti apribojimai ir sąlygos numatyti būtent tokiems asmenims kaip M. Trojani, kurie – bent jau didele pajamų dalimi – priklauso nuo socialinės paramos priimančioje valstybėje narėje. Esminis Bendrijos teisės principas yra tai, kad nuo socialinės paramos priklausančiais asmenimis rūpinasi jų valstybė narė.

71. Paskutinis svarbus klausimas yra toks: ar tai, kaip Belgijos valdžios institucijos elgėsi su M. Trojani, reiškia draudžiamą diskriminavimą dėl pilietybės. Komisija mini šį klausimą nurodydama atsisakymą M. Trojani suteikti MPP, nes pagal nacionalinę teisę panašioje padėtyje esantis Belgijos pilietis turėtų teisę į šią pašalpą.

72. Mano nuomonė dėl šio teiginio, susijusio su nevienodu traktavimu, yra tokia. Pirmiausia pastebiu, kad šis argumentas susijęs ne su M. Trojani buvimu Belgijos teritorijoje, o su atsisakymu suteikti jam pašalpą. Prejudiciniam sprendimui nacionalinio teismo pateikti klausimai su tuo nesusiję. Tačiau aš manau, kad, atsižvelgiant į proceso metu šiam argumentui skirtą dėmesį, verta jam skirti keletą pastabų.

31 — Dėl EB 18 straipsnio žiūrėti 4 punkte minėto sprendimo *Baumbast ir R* 91 punktą.

32 — 4 išnašoje minėto sprendimo 92 punktas.

73. Atsakymas į klausimą, ar ši byla susijusi su draudžiamu diskriminavimu dėl pilietybės, priklauso nuo Europos Sąjungos piliečio teisės gyventi statuso. Jei Europos Sąjungos piliečiui ši teisė išplaukia iš Bendrijos teisės, jam taikoma Bendrijos teisė ir, atsižvelgiant į nediskriminavimo principą, kreipiantis dėl socialinės paramos jis negali būti nevienodai traktuojamas. Tokia situacija buvo sprendime *Grzelczyk*³³, taip pat susijusiame su MPP. Tačiau, net jei leidimas gyventi išduotas vien nacionalinės teisės pagrindu, kaip M. Trojani atveju, išlieka draudžiamo diskriminavimo dėl pilietybės galimybė. Taip galėjo būti ir tuo atveju, jei M. Trojani būtų buvęs suteiktas neribotas leidimas gyventi. Tokiu atveju jo leidimo gyventi statusas būtų buvęs panašus į Belgijos piliečio statusą ir atsisakymas suteikti pašalpą būtų ne leidimo gyventi statuso skirtumo išdava, o skirtingos pilietybės išdava. Tačiau šiuo atveju tokio leidimo nebuvo.

74. Kita vertus, jei – kaip pagal bylos medžiagą atsitiko šiuo konkrečiu atveju – yra išduotas laikinas leidimas gyventi ir, kaip

ir sprendime *Kaba II*³⁴, atitinkamas Sąjungos pilietis neturi besąlyginės teisės apsigyventi, šis pilietis negali reikalauti socialinės paramos iš valstybės narės net nediskriminavimo principo pagrindu. Jo teisė apsigyventi nėra visais atžvilgiais panaši į tą, kurią turi asmuo, esantis ir įsikūręs Belgijos Karalystėje pagal šios valstybės narės teisės aktus³⁵.

75. Atsižvelgiant į tai, kas pirmiau nurodyta, aš manau, kad pagrindinėje byloje nėra Bendrijos teisės draudžiamo diskriminavimo dėl pilietybės.

76. Todėl aš darau išvadą, kad pagal dabar galiojančią Bendrijos teisę valstybė narė gali nesuteikti teisės apsigyventi Europos Sąjungos piliečiui, kurio faktinė padėtis yra tokia pat kaip M. Trojani. Toks Europos Sąjungos pilietis negali reikalauti teisės apsigyventi EB 18 straipsnio pagrindu, jei jis neturi savų pragyvenimo šaltinių.

34 – 2003 m. kovo 6 d. Sprendimas *Kaba* (C-466/00, Rink. p. I-2219, 46 punktas).

35 – 34 išnašoje minėto sprendimo *Kaba II* 49 punktas.

IV — Išvada

77. Atsižvelgiant į tai, kas pirmiau nurodyta, siūlau Teisingumo Teismui į *Tribunal du travail de Bruxelles* pateiktus klausimus atsakyti taip:

- „1. Pakankamai lėšų neturintis Europos Sąjungos pilietis, gyvenantis globos namuose valstybėje narėje, kurios pilietis jis nėra, ir dėl to apie 30 valandų per savaitę dirbantis darbus šiems namams bei gaunantis išmokas natūra, užtikrinančias jo būtinausius poreikius gyvenant globos namuose, bei mažą kišenpinigių sumą, negali reikalauti teisės apsigyventi kaip darbuotojas EB 39 straipsnio prasme.

2. Atsakyme į pirmą klausimą aprašytomis faktinėmis aplinkybėmis Europos Sąjungos pilietis taip pat negali reikalauti teisės apsigyventi EB 18 straipsnio pagrindu, jei jis neturi savų pragyvenimo šaltinių.“